Філософія права

УДК 340.12:81'276.6

Мись Тетяна Іванівна
старший викладач кафедри іноземних мов
Юридичного інституту
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
Mys' Tetiana
Senior Lecturer at the
Department of ForeignLanguages of the Law Institute,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
ORCID: 0009-0000-7582-8214

ГЕНДЕРНА ЧУТЛИВІСТЬ У ЮРИДИЧНОМУ ДИСКУРСІ: МОВНІ АСПЕКТИ ТА ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ
GENDER SENSITIVITY IN LEGAL DISCOURSE: LINGUISTIC ASPECTS AND PHILOSOPHICAL FOUNDATIONS

Анотація. *Вступ. У статті розглянуто питання гендерної чутливості в англомовному юридичному дискурсі крізь призму лінгвістичних практик і філософських засад сучасного правового мислення. Актуальність теми зумовлена потребою дотримання принципів рівності та недискримінації в офіційній юридичній комунікації, особливо у зв'язку з міжнародними правовими стандартами та процесами європейської інтеграції. Зокрема, проаналізовано вплив філософських концептів природного права (natural law), герменевтики права (hermeneutics of law) та правосвідомості, що формується мовою (language and legal consciousness), на необхідність впровадження гендерно інклюзивного мовлення.*

Метою дослідження є виявлення лінгвістичних особливостей гендерно чутливої мови в юридичному англомовному дискурсі, а також визначення ефективних підходів до її інтеграції в освітній процес в Україні.

Матеріалом дослідження стали рекомендації міжнародних правових інституцій (ООН, Рада Європи, уряди Канади та Великої Британії), офіційні судові документи, зокрема рішення ЄСПЛ і Суду ЄС, зразки контрактів та освітні ресурси, що відображають сучасні мовні стратегії.

Методи дослідження включають описовий (для виявлення ключових мовних змін), порівняльний (для зіставлення традиційних та інклюзивних формулювань), а також контекстуально-аналітичний (для аналізу прагматичного навантаження мовних одиниць у правових текстах).

У результаті з'ясовано, що міжнародна юридична англійська дедалі частіше використовує гендерно нейтральні лексеми (наприклад: "they", як однина, заміну "chairman" на "chairperson"), а мовна інклюзивність визнана невід'ємною частиною правової культури.

Перспективами подальших досліджень визначено створення глосаріїв гендерно нейтральної юридичної лексики, адаптацію навчально-методичних матеріалів для українських ЗВО та дослідження перекладацьких стратегій із недопущення дискримінаційної мови.

Ключові слова: *гендерна чутливість, юридичний дискурс, філософія права, інклюзивна мова, natural law, правосвідомість, Legal English.*

Summary. *Introduction. The article examines gender sensitivity in English-language legal discourse through the lens of linguistic practices and philosophical foundations of contemporary legal thinking. The relevance of the topic stems from the need to uphold the principles of equality and non-discrimination in official legal communication, especially in connection with international legal standards and processes of European integration. In particular, the study analyzes the influence of philosophical concepts such as*

natural law, hermeneutics of law, and language and legal consciousness on the necessity of implementing gender-inclusive language.

The aim of the study is to identify the linguistic features of gender-sensitive language in English legal discourse and to determine effective approaches for its integration into the educational process in Ukraine.

The research material includes recommendations from international legal institutions (UN, Council of Europe, governments of Canada and the UK), official court documents−particularly decisions of the ECtHR and the CJEU−contract samples, and educational resources reflecting current linguistic strategies.

The research methods comprise descriptive (to identify key language changes), comparative (to contrast traditional and inclusive formulations), and contextual-analytical (to analyze the pragmatic meaning of linguistic units in legal texts).

The findings reveal that international legal English increasingly adopts gender-neutral lexemes (e.g., singular "they", replacing "chairman" with "chairperson"), while linguistic inclusivity is recognized as an integral part of legal culture.

Future research prospects include the development of glossaries of gender-neutral legal terminology, the adaptation of teaching materials for Ukrainian higher education institutions, and the study of translation strategies to prevent discriminatory language.

Key words: *gender sensitivity, legal discourse, philosophy of law, inclusive language, natural law, legal consciousness, Legal English.*

Постановка проблеми. У сучасному правовому дискурсі дедалі частіше порушується питання мовної інклюзивності, зокрема щодо використання гендерно чутливої мови. Це пов'язано з трансформацією соціокультурних норм, посиленням ролі прав людини у міжнародному праві та прагненням до недискримінаційного мовлення в офіційних текстах.

Особливої актуальності ця проблема набуває у сфері юридичної англійської мови, яка традиційно характеризується формальністю, архаїчністю та домінуванням маскулінних форм. З філософської точки зору це пов'язано з концептом природного права (natural law), де ідея рівності виступає однією з базових цінностей, що мають відображатись у мовних нормах правового дискурсу.

Вибір мовних форм у правовому дискурі, є не лише лінгвістичним, а й філософсько-правовим актом, що відображає аксіологічні засади правової системи, зокрема принципи рівності, недискримінації та гідності.Невдалий або необачний добір лексики у юридичних документах, може призводити до неоднозначного тлумачення норм, порушення принципу недискримінації або навіть до судових позовів. Попри це, в українському науковому середовищі проблема гендерної чутливості юридичної англійської залишається недостатньо дослідженою.

Постає низка питань: яким чином міжнародні інституції, зокрема ООН, реалізують принципи гендерно інклюзивного мовлення у правових текстах? Які мовні інструменти найчастіше застосовуються для досягнення гендерної нейтральності в англомовних контрактах, судових рішеннях і нормативно-правових актах? І нарешті, як ці тенденції можуть бути інтегровані у процес викладання юридичної англійської мови? Усі ці питання безпосередньо пов'язані з філософією права, адже відображають уявлення про справедливість, рівність та мову, як інструмент правової свідомості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання гендерної чутливості у юридичній мові дедалі частіше стає об'єктом міждисциплінарних досліджень, що охоплюють лінгвістику, право, соціологію та освітні науки. У працях англомовних дослідників, зокрема P. Tiersma [1], L. Solan [2] простежується зв'язок між мовними формулами

правового дискурсу та гендерною репрезентацією, а також аналізуються мовні прояви дискримінації у правових текстах.

Особливу увагу питанням інклюзивності приділяють міжнародні інституції. Наприклад, у рекомендаціях United Nations Office for Gender Equality and the Empowerment of Women [3] пропонуються конкретні мовні формули для забезпечення гендерної нейтральності у правових та адміністративних текстах. У дослідженнях OHCHR [4], розглядається вплив дискримінаційної мови на правозастосування, зокрема в контексті судової практики.

Практичне застосування gender-neutral language у контрактному дискурсі проаналізовано у публікаціях World Commerce & Contracting [5], UK Government Legal Service [6] та Law Society of British Columbia [7], де запропоновано рекомендації щодо уникнення гендерно маркованих форм на користь нейтральних конструкцій (наприклад: використання «they», як однини, заміна «chairman» на «chairperson»).

Таким чином, попри активний розвиток теми у зарубіжній науковій спільноті, у вітчизняному академічному полі ця тематика розробляється значно менше. В Україні спостерігається дефіцит досліджень, присвячених саме впровадженню гендерно чутливої мови в юридичну англійську. Це й обумовлює актуальність теми статті.

Формулювання цілей статті. Метою цього дослідження є виявлення лінгвістичних особливостей гендерно чутливої мови в юридичному англомовному дискурсі та окреслення можливих підходів до її викладання у межах курсу юридичної англійської мови.

Для досягнення поставленої мети були визначені такі **завдання**:

1. Проаналізувати основні принципи гендерно нейтральної мови в англомовному юридичному середовищі.
2. Дослідити мовні зміни у документах міжнародних правових інституцій, зокрема ООН та судових рішень.

3. Окреслити приклади адаптації контрактної мови до вимог гендерної чутливості.

Методи дослідження. У дослідженні застосовано описовий, порівняльний та контекстуально-аналізаторський методи. Описовий метод використано для окреслення загальних лінгвістичних рис гендерно нейтральної мови, порівняльний − для аналізу відмінностей між традиційною та інклюзивною юридичною лексикою, контекстуальний аналіз дозволив виявити прагматичне навантаження мовних одиниць у правових текстах. Такий аналіз також дозволив осмислити, як мова виконує аксіологічну функцію в правовому полі − закріплюючи чи підважуючи концепти правової гідності, рівності та інклюзії.

Виклад основного матеріалу. Однією з перших міжнародних інституцій, що системно впровадила принципи гендерно чутливого мовлення, є Організація Об'єднаних Націй. У 2019 році Департамент глобальних комунікацій ООН оприлюднив офіційний документ Guidelines for Gender-Inclusive Language in English, у якому подано конкретні лінгвістичні рекомендації щодо уникнення дискримінаційної лексики, використання нейтральних термінів та уникнення маскулінних форм у мовленні [8]. Зокрема, рекомендовано замінювати займенник «he» на нейтральне «they», а такі слова, як: «chairman» та «mankind», − на «chairperson» і «humankind» відповідно.

У резолюціях та офіційних повідомленнях Генеральної Асамблеї та Економічної і соціальної ради ООН дедалі частіше використовуються формулювання, що уникають гендерної маркованості. Наприклад, у Резолюції A/RES/76/146 щодо захисту прав жінок і дівчат використано гендерно інклюзивне формулювання: "all individuals, regardless of gender, have the right to equal protection under the law" [9].

Європейський суд з прав людини, не має окремого мовного регламенту щодо гендерної чутливості, однак у багатьох сучасних рішеннях

простежується тенденція до уникнення гендерно маркованих термінів. У рішенні M.C. v. Bulgaria (2003) суд свідомо уникає узагальнень типу "he" при описі жертв або сторін, вживаючи нейтральні конструкції [10].

Схожі тенденції спостерігаються і в судових документах Суду Європейського Союзу, де в офіційних перекладах дедалі частіше використовуються нейтральні займенники й конструкції, особливо в англомовній версії судових документів [11].

Крім того, уряд Канади ще у 2001 році затвердив посібник Writing for Gender-Inclusive Language, який надає юридичним фахівцям практичні поради щодо уникнення упередженої мови в контрактах, судових записках і нормативних актах. У ньому, зокрема, рекомендується вживати формулювання: «the person responsible» замість «the responsible man», та використовувати множину для уникнення займенників чоловічого роду [12]. Практика провідних міжнародних і національних правових інституцій засвідчує сталу тенденцію до формування гендерно чутливої юридичної англійської, що має бути врахована, як у правотворенні, так і в навчальному процесі.

Контрактне право є одним із найбільш формалізованих і стабільних жанрів юридичної англійської, однак навіть у цій сфері відбуваються помітні зрушення в бік використання гендерно інклюзивної лексики. Ці зміни особливо простежуються у міжнародних договорах, що укладаються за участі транснаціональних компаній, а також у внутрішньому праві країн, де прийняті офіційні рекомендації щодо мови контрактів.

У практиці Канади, Великої Британії та США дедалі частіше вживається займенник "they", як однина, що дозволяє уникати гендерної специфікації. Наприклад, традиційне: «Each employee must notify his supervisor», заміщується формою: «Each employee must notify their supervisor» [13].

У рекомендаціях UK Government Legal Department зазначено, що під час підготовки договорів, варто уникати використання займенника «he», як універсального і натомість застосовувати множину або «they». У типовій угоді про надання послуг (Services Agreement), наприклад, вживаються формулювання: «The Contractor shall ensure that they comply with all applicable laws.» [6].

У внутрішніх стилістичних гайдлайнах для юристів Law Society of British Columbia (Канада) наголошується на необхідності уникати термінів типу: «man-made, manpower, salesman», які мають гендерно забарвлений підтекст. Їх рекомендується замінювати відповідно на: «artificial, workforce, salesperson» [7].

Додатково, Міжнародна асоціація контрактних та комерційних менеджерів (World Commerce & Contracting) підтримує впровадження гендерно чутливої мови у контрактах, як складової етичного ділового спілкування. В їхніх публікаціях зазначається, що мова договору має відповідати цінностям рівності та недискримінації, що прямо впливає на репутаційні й правові ризики сторін [5].

У деяких контрактах, особливо в публічному секторі США, навіть зазначається примітка у преамбулі щодо використання «gender-neutral pronouns» задля рівного ставлення до всіх осіб незалежно від гендерної ідентичності [14].

Сучасна англомовна контрактна мова поступово адаптується до вимог гендерної інклюзивності. Цей процес супроводжується формуванням стилістичних гайдлайнів, офіційних рекомендацій та зміною шаблонних юридичних формулювань, що сприяє більш справедливій та сучасній правовій комунікації.

Зміни в юридичній англійській під впливом принципів гендерної інклюзивності мають відображатися не лише в офіційній документації чи контрактах, але й у навчальному процесі. Особливо це стосується освітньої

програми «Legal English», де студенти засвоюють не лише професійну лексику, а й мовні моделі, що формують правову культуру майбутнього фахівця. Викладання юридичної англійської, з урахуванням гендерної чутливості, передбачає кілька стратегічних змін:

1. Ревізія навчальних матеріалів − Викладачі мають аналізувати наявні тексти (кейси, договори, судові рішення), щодо наявності гендерно маркованої мови, замінюючи такі формулювання на нейтральні або пропонуючи студентам альтернативи. Так, у посібнику The Lawyer's English Language Coursebook уже з'явилися приклади контрактів із вживанням займенника «they», як однини [15].

2. Включення вправ на редагування − Ефективним підходом є інтеграція вправ, у яких студенти редагують тексти юридичного змісту з метою усунення гендерної упередженості. Цей метод активно використовується у рамках програми UNODC Education for Justice [16], що заохочує студентів до формування мовної відповідальності та поваги до прав людини.

3. Дискусійні сесії про мову і право − Важливо створювати умови для обговорення таких питань, як правові наслідки дискримінаційної мови, лінгвістична інклюзивність у судових процесах, або виклики перекладу гендерно нейтральної термінології. Такі обговорення формують критичне мислення та сприяють розумінню етичної складової юридичної комунікації.

4. Використання актуальних міжнародних джерел − Залучення автентичних матеріалів, зокрема документів ООН чи міжнародних судів, дозволяє студентам бачити реальні приклади використання гендерно інклюзивної мови. Наприклад, аналіз Резолюції A/RES/76/146 або витягів з рішень ЄСПЛ може стати підґрунтям для тематичних занять [9; 10].

5. Підвищення обізнаності викладачів − Важливим кроком є методична підготовка самих викладачів. Наприклад, у рамках платформи

British Council TeachingEnglish з'являються ресурси з тем інклюзивної мови в юридичному та академічному середовищі.

В Україні питання забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків і жінок закріплене на рівні Конституції [17] та спеціальним законодавством, зокрема, Законом України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» [18]. Проте, мовне відображення цих норм у юридичних текстах та викладанні юридичної англійської, поки що перебуває на початковому етапі розвитку.

У навчальних програмах юридичних факультетів українських університетів часто відсутні матеріали, які системно висвітлювали б питання гендерної нейтральності у правничому дискурсі. Це створює ризики недостатньої підготовки майбутніх юристів до роботи з міжнародними документами, де гендерно інклюзивна мова є нормою.

Враховуючи інтеграційні процеси України у міжнародне правове середовище, підвищення уваги до гендерної чутливості у юридичному дискурсі є важливим для адаптації національної юридичної освіти та практики до сучасних стандартів рівності та недискримінації [19]. Аналіз навчальних програм і підручників вітчизняних юридичних факультетів засвідчує, що переважна більшість матеріалів містить традиційні маскулінні форми, що не відповідає міжнародним практикам інклюзивної юридичної комунікації. Відсутність системної роботи з гендерно чутливою лексикою, ускладнює для студентів засвоєння сучасних юридичних норм, особливо в контексті європейської інтеграції та співпраці з міжнародними інституціями.

Законодавчі ініціативи в Україні щодо рівності статей стимулюють оновлення навчальних стандартів, а міжнародні програми академічної мобільності сприяють впровадженню нових підходів до викладання юридичної англійської.Проте, подальша системна робота, що поєднувала б

мовну компетенцію, гендерну чутливість і професійні навички, залишається важливим завданням для української юридичної освіти.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження підтвердило, що впровадження гендерно чутливої мови в юридичний дискурс є актуальною тенденцією міжнародної правничої комунікації. Це явище є не лише мовною інновацією, а й філософсько-правовим зрушенням, що репрезентує перехід до права, заснованого на повазі до гідності кожної особи.Зокрема, англійська юридична мова зазнає поступової трансформації в напрямі використання нейтральних займенників, уникнення гендерно маркованих термінів та застосування інклюзивних мовних стратегій у контрактах, судовій практиці й офіційних документах.У сфері викладання юридичної англійської важливою є інтеграція принципів гендерної рівності в навчальні матеріали, практичні завдання та дискусійні формати. У міжнародних освітніх ініціативах ця практика вже довела свою ефективність, тоді як в українському контексті вона лише починає формуватись.

На основі аналізу сучасного стану української юридичної освіти виявлено відсутність системного підходу до формування гендерно чутливої мовної компетентності у студентів. Попри наявність законодавчих гарантій рівних прав і можливостей, юридична англійська в українських університетах потребує оновлення відповідно до міжнародних стандартів, що втілюють гуманістичні засади філософії права, такі як: справедливість, рівність та правова інклюзія. Перспективи подальших досліджень полягають у:

I. розробці навчально-методичних матеріалів для освітньої програми юридичної англійської мови з урахуванням гендерної інклюзивності;
II. укладанні глосаріїв гендерно нейтральних юридичних термінів;

III. аналізі особливостей перекладу англомовних юридичних текстів з позицій недопущення дискримінаційної лексики.

Отримані результати можуть бути практично використані у викладацькій діяльності, лінгвістичній експертизі правових текстів та при розробці навчальних програм з юридичної англійської мови у вищих навчальних закладах України.

Література

1. Tiersma P. Legal Language. Chicago : University of Chicago Press, 1999.

2. Solan L. M. The Language of Judges. Chicago : University of Chicago Press, 2010.

3. UN Women. Gender-inclusive language guidelines. 2017. URL: https://www.un.org/womenwatch (дата звернення: 26.06.2025).

4. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Gender stereotyping and the judiciary: A workshop guide (Professional Training Series No. 22). 2020. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/GenderStereotyping_EN.pdf (дата звернення: 26.06.2025).

5. World Commerce & Contracting. Ethical Contracting and Inclusive Language. 2022. URL: https://www.worldcc.com (дата звернення: 26.06.2025).

6. UK Government Legal Service. Legal Writing Guidelines. 2016. URL: https://www.gov.uk (дата звернення: 26.06.2025).

7. Law Society of British Columbia. Guide to Gender-Inclusive Legal Writing. 2020. URL: https://www.lawsociety.bc.ca (дата звернення: 26.06.2025).

8. United Nations. Guidelines for Gender-Inclusive Language in English. 2019. URL: https://www.un.org/en/gender-inclusive-language (дата звернення: 26.06.2025).

9. UN General Assembly. Resolution A/RES/76/146: Intensifying global efforts for the elimination of female genital mutilation. 2021. URL: https://undocs.org/en/A/RES/76/146 (дата звернення: 26.06.2025).

10. European Court of Human Rights. M.C. v. Bulgaria, Application no. 39272/98. 2003. URL: https://hudoc.echr.coe.int (дата звернення: 26.06.2025).

11. Court of Justice of the European Union. Annual Report. 2022. URL: https://curia.europa.eu (дата звернення: 26.06.2025).

12. Department of Justice Canada. Writing for Gender-Inclusive Language. 2001. URL: https://www.justice.gc.ca (дата звернення: 26.06.2025).

13. Plain Language Action and Information Network. Federal Plain Language Guidelines. 2011. URL: https://www.plainlanguage.gov (дата звернення: 26.06.2025).

14. U.S. General Services Administration. Sample Government Contract Language for Inclusion. 2021. URL: https://www.gsa.gov (дата звернення: 26.06.2025).

15. Mason C., Atkins R. The lawyer's English language coursebook. London : Global Legal English, 2007.

16. UNODC. Education for Justice University Module Series: Integrity and Ethics. 2020. URL: https://www.unodc.org/e4j (дата звернення: 26.06.2025).

17. Конституція України : Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. С. 141.

18. Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV. *Відомості Верховної Ради України.* 2005. № 21. С. 109.

19. Рада Європи. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018–2023 роки. Страсбург, 2018. 29 с. URL: https://rm.coe.int/coe-ge-strategy-2018-2023-ukr-final-ts/16808ae59c (дата звернення: 07.07.2025).

References

1. Tiersma, P. (1999). *Legal language*. University of Chicago Press.
2. Solan, L. M. (2010). *The language of judges*. University of Chicago Press.
3. UN Women. (2017). *Gender-inclusive language guidelines*. https://www.un.org/womenwatch
4. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (2020). *Gender stereotyping and the judiciary: A workshop guide (Professional Training Series No. 22)*. https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/GenderStereotyping_EN.pdf
5. World Commerce & Contracting. (2022). *Ethical contracting and inclusive language*. https://www.worldcc.com
6. UK Government Legal Service. (2016). *Legal writing guidelines*. https://www.gov.uk
7. Law Society of British Columbia. (2020). *Guide to gender-inclusive legal writing*. https://www.lawsociety.bc.ca
8. United Nations. (2019). *Guidelines for gender-inclusive language in English*. https://www.un.org/en/gender-inclusive-language
9. United Nations General Assembly. (2021). *Resolution A/RES/76/146: Intensifying global efforts for the elimination of female genital mutilation*. https://undocs.org/en/A/RES/76/146
10. European Court of Human Rights. (2003). *M.C. v. Bulgaria (Application No. 39272/98)*. https://hudoc.echr.coe.int
11. Court of Justice of the European Union. (2022). *Annual report*. https://curia.europa.eu
12. Department of Justice Canada. (2001). *Writing for gender-inclusive language*. https://www.justice.gc.ca

13. Plain Language Action and Information Network. (2011). *Federal plain language guidelines*. https://www.plainlanguage.gov

14. U.S. General Services Administration. (2021). *Sample government contract language for inclusion*. https://www.gsa.gov

15. Mason, C., & Atkins, R. (2007). *The lawyers' English language coursebook*. Global Legal English.

16. United Nations Office on Drugs and Crime. (2020). *Education for Justice University Module Series: Integrity and ethics*. https://www.unodc.org/e4j

17. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon vid 28 chervnia 1996 r. № 254k/96-VR. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, (30), 141.

18. Pro zabezpechennia rivnykh prav i mozhlyvostei zhinok i cholovikiv: Zakon Ukrainy vid 8 veresnia 2005 r. № 2866-IV. (2005). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, (21), 109.

19. Rada Yevropy. (2018). *Stratehiia hendernoi rivnosti Rady Yevropy na 2018–2023 roky*. https://rm.coe.int/coe-ge-strategy-2018-2023-ukr-final-ts/16808ae59c